YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO
7 päivänä kesäkuuta 1983 *

Yhdistetyissä asioissa 100–103/80,

100/80

SA Musique Diffusion Française, Vélizy, edustajinaan asianajaja R. Collin, Pariisi, ja asianajaja L. De Gryse, joka on oikeutettu esiintymään Belgian Cour de cassationissa, prosessiosoite Luxemburgissa c/o asianajaja E. Arendt, 34 rue Philippe-II,

101/80

C. Melchers & Co., Bremen, edustajinaan asianajajat J. F. Bellis ja I. van Bael, Bryssel, prosessiosoite Luxemburgissa c/o asianajajat Elvinger & Hoss, 15 Côte d'Eich,

102/80

Pioneer Electronic (Europe) NV, Antwerpen, edustajanaan asianajaja M. Waelbroeck, Bryssel, prosessiosoite Luxemburgissa c/o asianajaja E. Arendt, 34 rue Philippe-II,

103/80

Pioneer High Fidelity (GB) Limited, Lontoo, edustajanaan barrister J. E. Rayner-James, Lincoln's Inn, asiamiehenään D. F. Hall, solicitors Linklaters & Paynes, Lontoo, prosessiosoite Luxemburgissa c/o asianajajat Elvinger & Hoss, 15 Côte d'Eich,

kantajina,

* Oikeudenkäyntikielet: englanti ja ranska.

vastaan

Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehinään oikeudellinen neuvonantaja J. Temple Lang ja oikeudellisen yksikön virkamiehet M.-J. Jonczy ja Götz zur Hausen, prosessiosoite Luxemburgissa c/o komission oikeudellinen neuvonantaja O. Montalto, Jean Monnet -rakennus, Kirchberg,

vastaajana,

jossa yhteisöjen tuomioistuinta vaaditaan kumoamaan ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamisesta (IV.29.595 - Pioneer-merkkiset hifilaitteet) 14.12.1979 tehty komission päätös (EYVL L 60, 5.3.1980, s. 21),

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN,

toimien kokoonpanossa: presidentti J. Mertens de Wilmars, jaostojen puheenjohtajat P. Pescatore, A. O'Keeffe, U. Everling sekä tuomarit G. Bosco, T. Koopmans, O. Due, K. Bahlmann ja Y. Galmot,

julkisasiamies: Sir Gordon Slynn,
kirjaaja: P. Heim,

on antanut seuraavan

tuomion

1 Neljä yritystä, Musique Diffusion francaise SA, C. Melchers & Co., Pioneer Electronic (Europe) NV ja Pioneer High Fidelity (GB) Ltd ovat 21., 24. ja 25.3.1980 yhteisöjen tuomioistuimen kirjaamoon jätetyillä kannekirjelmillä nostaneet ETY:n perustamissopimuksen 173 artiklan toisen kohdan nojalla kanteet perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamisesta 14.12.1979 tehdyn komission päätöksen 80/256 (IV/29.595 - Pioneer-merkkiset hifilaitteet, EYVL L 60, 1980, s. 21).

2 Kantajat kuuluvat Pioneer Electronic Corporationin, jonka kotipaikka on Tokio, valmistamien hifi-äänentoistolaitteiden eurooppalaiseen jakeluverkostoon. Kyseisen yhtiön tytäryhtiö, Pioneer Electronic (Europe) NV (jäljempänä Pioneer), jonka kotipaikka on Antwerpen, tuo maahan suurimman osan Euroopassa myydyistä Pioneer-merkkisistä tuotteista. Kanteiden kohteena olevan päätöksen taustalla olevien tosiseikkojen tapahtuma-aikana yksinmyyntioikeus Ranskassa, Saksan liittotasavallassa ja Yhdistyneessä kuningaskunnassa on seuraavilla kolmella yrityksellä: Musique Diffusion francaise (jäljempänä MDF) Ranskassa, C. Melchers & Co., (jäljempänä Melchers) Saksan liittotasavallassa ja Shriro UK Ltd (jäljempänä Shriro) Yhdistyneessä kuningaskunnassa. Tänä aikana viimeksi mainitusta on tullut Pioneerin tytäryhtiö, ja se on muuttanut nimensä Pioneer High Fidelity (GB) Ltd:ksi (jäljempänä Pioneer GB).

3 Kanteiden kohteena olevassa päätöksessä komissio on todennut, että neljä kantajana olevaa yritystä ovat olleet osallisina perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan vastaisissa yritysten yhdenmukaistetuissa menettelytavoissa estämällä Saksan liittotasavallasta ja Yhdistyneestä kuningaskunnasta peräisin olevien Pioneer-merkkisten laitteiden tuonnin Ranskaan pitääkseen yllä korkeampaa hintatasoa viimeksi mainitussa jäsenvaltiossa. Komissio on lisäksi todennut, ettei 85 artiklan 3 kohta ollut sovellettavissa näihin menettelyihin ja määrännyt MDF:lle sakkoa 850 000 laskentayksikköä, Pioneerille 4 350 000 laskentayksikköä, Melchersille 1 450 000 laskentayksikköä sekä Pioneer GB:lle 300 000 laskentayksikköä.

4 Päätöksen mukaan MDF:n, Pioneerin ja Melchersin välinen yhdenmukaistettu menettelytapa, jolla estettiin Saksan liittotasavallasta peräisin oleva tuonti, on tullut ilmi siten, että Melchers on kieltäytynyt täyttämästä saksalaisen tukkumyyjän Otto Gruoner KG:n (jäljempänä Gruoner) 20.1.1976 tekemää tilausta, joka on koskenut Pioneer-merkkisiä laitteita ja ollut arvoltaan noin 550 000 Saksan markkaa ja joka tukkumyyjän oli tarkoitus toimittaa ranskalaiselle ostoryhmittymälle, jonka toimitusjohtaja oli B. Iffli Metzistä. MDF:n, Pioneerin ja Shriron välinen yhdenmukaistettu menettelytapa, jolla estettiin Yhdistyneestä kuningaskunnasta peräisin oleva tuonti, tuli ilmi erityisesti kahdessa kirjeessä, jotka oli päivätty 28. ja 29.1.1976 ja jotka Shriron johtaja Todd oli lähettänyt Shriron merkittävimpien asiakkaiden Audiotronic Groupin (jäljempänä Audiotronic) toimitusjohtajalle ja Comet Radiovision Services Ltd:n (jäljempänä Comet) pääjohtajalle, kehottaen näitä lopettamaan Pioneer-merkkisten tuotteiden viennin.

5 Kantajien kyseistä päätöstä vastaan esittämät kanneperusteet voidaan pääasiallisesti ryhmitellä seuraavasti:

A *Olennaisten menettelymääräysten rikkominen niiltä osin kuin*

a) komissio yhdistää päätöksentekoon ja syyttämiseen liittyvät tehtävät

b) väitetiedoksiannossa ei mainita kaikkia päätöksessä mainittuja kilpailusääntöjen rikkomisia eikä niitä kriteereitä, joiden perusteella komissio aikoi laskea sakkojen suuruuden

c) kantajien tältä osin esittämistä pyynnöistä huolimatta komissio ei ole riittävän ajoissa ilmoittanut kaikkia niitä asiakirjoja, joihin päätös perustuu

d) neuvoa-antavan komitean lausuntoa ei ole annettu kantajille tiedoksi.

B *Väärin perustein tehty arviointi ja oikeudellinen luonnehdinta niistä tosiseikoista, joiden perusteella komissio on todennut, että 85 artiklan 1 kohtaa on rikottu, seuraavilta osin:*

a) Melchersin väitetty kieltäytyminen toimittamasta tuotteita

b) Toddin lähettämien kirjeiden vaikutukset

c) väitettyjen yhdenmukaistettujen menettelytapojen kesto

d) Pioneerin osallisuus näihin menettelytapoihin

e) kantajalla olevat hifilaitteiden markkinaosuudet Ranskassa ja Yhdistyneessä kuningaskunnassa ja näin ollen yhdenmukaistettujen menettelytapojen vaikutus jäsenvaltioiden väliseen kauppaan.

C *Niiden olosuhteiden huomioon ottamatta jättäminen, jotka sulkevat pois sakkojen soveltamisen:*

a) MDF:n osalta hätävarjelu ja pakkotila

b) mahdollisuus tehdä yhdenmukaistettujen menettelytapojen osalta poikkeus 85 artiklan 3 kohdan nojalla

c) se, että Melchersin käyttäytyminen oli sen komissiolle ilmoittamiensa sopimusvelvoitteiden mukaista

d) väitetty periaate, jonka mukaan sellaisten työntekijöiden tekoja, jotka eivät ole saaneet ohjeita yrityksen yhtiömiehiltä, ei voida lukea yrityksen toimiksi

e) komission osavastuu Ranskan markkinoiden jakamisessa myöntämällä Ranskan tasavallalle luvan kieltää rinnakkaistuonnin.

D Niiden olosuhteiden huomioon ottamatta jättäminen, joilla voidaan perustella pienemmät sakot:

a) Rikkomusten vakavuuden virheellinen arviointi sakkojen yleisen suuruuden arvioimiseksi sekä yhdenvertaisen kohtelun periaatteen loukkaaminen siten, että sakot ovat paljon suuremmat kuin ne sakot, joita on määrätty muille yrityksille sellaisista samankaltaisista rikkomuksista, joihin on syyllistytty saman ajanjakson kuluessa

b) tahallisuuden puuttuminen Pioneerin osalta

c) virheellinen laskentaperuste siten, että kun sakot on suhteutettu yritysten kokonaisliikevaihtoon, Melchersille määrätty sakko ylittää relevantin liikevaihdon 10 prosentilla ja MDF:n ja Pioneerin tapauksessa on käytetty eri tilivuoden liikevaihtoa kuin muiden kantajien tapauksessa

d) yhdenmukaistettujen menettelytapojen keston virheellinen arviointi

e) MDF:n ja Pioneerin osalta sen väitetyn periaatteen loukkaaminen, jonka mukaan useita erillisistä kilpailusääntöjen rikkomisista määrättyjä sakkoja ei voi yhdistää siten, että määrätään yksi sakko

f) Melchersille määrätyn sakon takavarikkoluonne sekä suhteellisuusperiaatteen loukkaaminen niiltä osin kuin MDF:lle määrätty sakko ylittää yrityksen taloudelliset resurssit.

A Olennaisten menettelymääräysten rikkomista koskevat kanneperusteet

a) Päätöksentekoon ja syyttämiseen liittyvien tehtävien yhdistäminen

6 MDF väittää, että kanteiden kohteena oleva päätös on lainvastainen jo pelkästään sillä perusteella, että se on tehty sellaisen järjestelmän yhteydessä, jossa komissio

yhdistää syyttämiseen ja päätöksentekoon liittyvät tehtävät, mikä on sen mukaan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kohdan vastaista.

7 Tämä väite on merkityksetön. Kuten yhteisöjen tuomioistuin on todennut 29.10.-1980 antamassaan tuomiossa (yhdistetyt asiat 209–215 ja 218/78, Fedetab, Kok. 1982, s. 3125), komissiota ei voida pitää Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa tarkoitettuna "tuomioistuimena".

8 On kuitenkin lisäksi todettava, kuten yhteisöjen tuomioistuin on edellä mainitussa tuomiossa tehnyt, että komission on hallinnollisessa menettelyssä kunnioitettava yhteisön oikeudessa tarkoitettuja menettelyllisiä takeita.

9 Näin ollen 6.2.1962 annetun neuvoston asetuksen N:o 17 (EYVL s. 204) 19 artiklan 1 kohdassa komissio velvoitetaan varaamaan niille, joita asia koskee, tilaisuus esittää huomautuksensa komission niitä vastaan esittämistä väitteistä; komissio on lisäksi asetuksen N:o 17 19 artiklassa tarkoitettuja kuulemismenettelyitä koskevassa 25.7.1963 annetussa asetuksessaan N:o 99/63 (EYVL s. 2268) luonut kontradiktorisen menettelyn, johon kuuluu komission väitetiedoksianto, yrityksille annettu mahdollisuus vastata tähän tiedoksiantoon kirjallisesti tietyssä määräajassa sekä, tarpeen vaatiessa ja erityisesti niissä asioissa, joissa komissio on aikeissa määrätä sakkoja, kuulemismenettely. Mainitun komission asetuksen 4 artiklan mukaan komissio voi päätöksissään todeta yritysten syyllistyneen ainoastaan sellaisiin kilpailusääntöjen rikkomisiin, joiden osalta viimeksi mainituilla on ollut tilaisuus esittää huomautuksensa.

10 Kuten yhteisöjen tuomioistuin on todennut 13.2.1979 antamassaan tuomiossa (asia 85/76, Hoffmann-La Roche, Kok. 1979, s. 461), näissä säännöksissä sovelletaan yhtä yhteisön oikeuden perusperiaatetta, joka edellyttää puolustautumisoikeuksien kunnioittamista kaikissa menettelyissä eli myös luonteeltaan hallinnollisissa menettelyissä ja jonka mukaan asianomaisen yrityksen on hallinnollisen menettelyn kuluessa saatava ilmaista asianmukaisesti näkemyksensä esiin tuotujen tosiseikkojen ja olosuhteiden paikkansapitävyydestä ja merkityksestä sekä niistä asiakirjoista, joita komissio on käyttänyt perustamissopimuksen rikkomista koskevan väitteensä tukena.

11 Tästä seuraa, että vaikka MDF:n esittämä yleinen kanneperuste on hylättävä sen vuoksi, että se perustuu virheelliseen arvioon komissiossa käytävän menettelyn luonteesta, yhteisön oikeuteen sisältyvät kaikki tarpeelliset keinot kantajien puolustautumisoikeuksien loukkaamista koskevien kanneperusteiden tutkimiseen ja tarpeen vaatiessa niiden hyväksymiseen.

b) Tiettyjen sellaisten seikkojen puuttuminen väitetiedoksiannosta, joihin päätöksessä on vedottu

12 Kantajat väittävät ensiksi, että komissio on päätöksensä 1 ja 2 artiklassa todennut, että kaksi yhdenmukaistettua menettelytapaa ovat alkaneet vuoden 1975 lopulla, että MDF:n, Pioneerin ja Melchersin välillään noudattama yhdenmukaistettu menettelytapa on lakannut helmikuussa 1976 ja että MDF:n ja Shriron välinen yhdenmukaistettu menettelytapa on jatkunut vuoden 1977 loppuun, kun taas komissio väitetiedoksiannossaan on ainoastaan väittänyt, että kyseiset kaksi rikkomusta ovat tapahtuneet ajalla "tammikuun loppu/helmikuun alku 1976".

13 Komissio väittää, että se on niiden tietojen perusteella, joita on sisältynyt väitetiedoksiantoon annettuihin vastauksiin ja joita on kerätty kuulemismenettelyn aikana, tehnyt päätöksessään sen päätelmän, että rikkomukset ovat jatkuneet pitempään kuin mitä komissio oli arvioinut väitetiedoksiantoa laatiessaan.

14 Kuten yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännöstä ilmenee, väitetiedoksiannossa on esitettävä selkeästi kaikki ne olennaiset seikat, joihin komissio menettelyn tässä vaiheessa perustaa näkemyksensä. Tämä voidaan tehdä tiivistelmänomaisesti, eikä päätöksen tarvitse välttämättä täydellisesti vastata väitetiedoksiantoa. Komission on otettava huomioon hallinnollisessa menettelyssä esille tulleet seikat joko hylätäkseen sellaiset väitteet, jotka ovat osoittautuneet perusteettomiksi, tai muuttaakseen ja täydentääkseen niin tosiseikkojen kuin oikeusseikkojen osalta perustelujaan niiden väitettyjen kilpailusääntöjen rikkomisten osalta, jotka komissio aikoo vahvistaa päätöksessään, edellyttäen kuitenkin, että se perustaa päätöksensä ainoastaan sellaisiin seikkoihin, joista asianomaisilla on ollut tilaisuus esittää näkemyksensä, ja että kyseisille yrityksille on annettu hallinnollisen menettelyn kuluessa niiden puolustuksen kannalta tarpeelliset tiedot.

15 Koska rikkomuksen kesto kuuluu niihin arviointiperusteisiin, jotka on otettava huomioon määritettäessä sakon suuruutta asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan viimeisen alakohdan mukaisesti, mainitusta oikeuskäytännöstä seuraa, että komission on erityisesti silloin, kun se on aikeissa määrätä sakkoja, ilmoitettava olennaisena seikkana se rikkomuksen kesto, jonka se katsoo niiden tietojen perusteella selvitetyksi, jotka sillä on käytettävissään väitetiedoksiantoa laatiessaan. Komissio voi pidentää näin ilmoitettua ajanjaksoa, mikäli tämä on perusteltavissa hallinnollisen menettelyn kuluessa kerättyjen lisätietojen perusteella, edellyttäen, että yrityksillä on ollut tilaisuus esittää näkemyksensä näiltä osin.

16 Käsiteltävinä olevissa asioissa on riidatonta, ettei komissio ole ilmoittanut kantajille, että se oli aikeissa vahvistaa yritysten syyllistyneen sellaiseen kilpailusääntöjen rikkomiseen, joka oli kestoltaan pitempi kuin mitä väitetiedoksiannossa oli ilmoitettu, ja ettei yrityksillä ole ollut tilaisuutta esittää näkemystänsä niiden ajanjaksojen osalta, joita siinä ei ole mainittu.

17 Näissä olosuhteissa on kanteiden kohteena olevassa päätöksessä todettujen rikkomusten kestoa arvioitaessa rajoituttava ajanjaksoon tammikuun loppu/helmikuun alku 1976.

18 Kantajat väittävät toiseksi, että kanteiden kohteena olevassa päätöksessä viitataan tiettyihin sellaisiin olosuhteisiin, joita ei ole mainittu väitetiedoksiannossa. Erityisesti Pioneer ja Pioneer GB viittaavat selvitykseen, joka sisältyy kahteen sellaiseen asiakirjaan, jotka koskevat Pioneerin kotipaikassa Antwerpenissä 19. ja 20.1. pidettyä kokousta. Komissio on ainoastaan päätöksessä (52 ja 62 kohta) väittänyt, ettei tästä kokouksesta ollut jäänyt kirjallista näyttöä, minkä perusteella se teki sen päätelmän, että kokouksen tarkoituksena oli ainakin osittain käsitellä rinnakkaistuontia.

19 Antwerpenin kokouksen osalta on todettava, että jo väitetiedoksiannossa ilmoitetaan, että yksi tämän kokouksen päätarkoituksista oli keskustelun käyminen Ranskaan kohdistuvasta rinnakkaistuonnista, ja että väitetiedoksiantoon sisältyvät kaikki komission osanottajilta keräämät tätä asiaa koskevat tiedot. Komissiossa käydystä kuulemismenettelystä tehdystä pöytäkirjasta ilmenee lisäksi, että kokouksen tarkoitus on tässä tilaisuudessa antanut aihetta syventävälle keskustelulle. Tästä seuraa, että kantajilla on ollut kaikki mahdollisuudet ilmoittaa kantansa ja esittää todisteita tältä osin. Sama toteamus pätee muidenkin kantajien mainitsemien olosuhteiden osalta, ja kanne on näin ollen näiltä osin hylättävä.

20 Kantajat väittävät lopuksi, että komissio on loukannut niiden oikeutta tulla kuulluksi, koska se ei ole hallinnollisen menettelyn kuluessa tarpeen niin vaatiessa täydentävässä väitetiedoksiannossa ilmoittanut niitä kriteereitä, joiden perusteella se oli aikeissa laskea sakon suuruuden, puhumattakaan itse sakon suuruudesta tai edes sen arvioidusta suuruudesta. Tämän oikeudenloukkauksen on väitetty olleen sitäkin vakavampi tässä yksittäistapauksessa, koska määrättyjen sakkojen suuruus on ollut huomattavasti suurempi kuin aikaisemmin määrättyjen sakkojen ja koska sakot on laskettu käyttäen kaavaa, joka liittyy kyseisten yritysten liikevaihtoon. Pioneer väittää lisäksi, ettei komissio voi määrätä sille sakkoa, jonka suuruutta laskettaessa Pioneerin rikkomuksen on katsottu olevan tahallinen, koska komissio ei ole väitetiedoksiannossa luonnehtinut Pioneerin käyttäytymistä tällä tavalla.

21 Myöskään kanneperusteen tätä osaa ei voida hyväksyä. Komissio on väitetiedoksiannossaan nimenomaisesti ilmoittanut, että se aikoa tutkia, oliko yrityksille määrättävä sakkoja, ja se on myös ilmoittanut ne tärkeimmät tosiseikat ja oikeudelliset seikat, jotka voivat johtaa sakon määräämiseen, kuten oletetun rikkomuksen vakavuuden ja keston sekä sen, että rikkomukseen on syyllistytty "tahallaan tai tuottamuksesta". Näin tehdessään komissio on täyttänyt velvoitteensa tältä osin antamalla yrityksille tiedot, jotka ovat tarpeen, jotta ne voivat puolustautua paitsi sitä vastaan, että niiden vahvistetaan rikkoneen kilpailusääntöjä, myös sakkojen määräämistä vastaan. Se, että määrättäväksi aiottujen sakkojen suuruudesta ilmoitettaisiin ennen kuin yritykset ovat voineet esittää huomautuksensa niitä vastaan esitettyjen väitteiden johdosta, merkitsisi sitä, että komission päätöstä ennakoitaisiin epäasianmukaisella tavalla.

22 Komissio ei myöskään ole väitetiedoksiannossa velvollinen ilmoittamaan siitä, että se mahdollisesti muuttaa politiikkaansa sakkojen yleisen suuruusluokan osalta, koska tällainen mahdollisuus on sidoksissa kilpailupolitiikan yleisiin näkökohtiin, joilla ei ole suoraa yhteyttä kysymyksessä olevien asioiden erityisolosuhteisiin.

23 Lopuksi on todettava liikevaihdon osalta, että komissio on pyytämällä yrityksiä toimittamaan sille tietoja niiden viimeisimmän tilivuoden liikevaihdosta antanut yrityksille tilaisuuden esittää näkökantansa tältä osin ja lisätä kaikki ne täydentävät tiedot, jotka ne katsovat tarpeelliseksi tässä suhteessa.

c) Asiakirjojen ilmoittamatta jättäminen

24 Pioneer ja Pioneer GB väittävät ensimmäiseksi, että niiden asiaa koskevista pyynnöistä huolimatta komissio ei ole riittävän ajoissa toimittanut niille niitä asiakirjoja, joihin komission tekemät väitteet perustuvat niiden kirjeiden vaikutusten osalta, joita Shriron palveluksessa oleva Todd on lähettänyt Cometin ja Audiotronicin johtajille.

25 Tältä osin komissio toteaa päätöksessään (50 kohta), että Cometin on Shriron väliintulon jälkeen todettu lopettaneen laitteiden viennin Pioneerille jälleenmyyntiä varten. Päätöksen mukaan Audiotronic on syrjäyttänyt Cometin laitteiden toimituksessa yhdelle sen asiakkaista, Euro-Electrolle Brysselissä; Audiotronic on maaliskuussa 1976 saanut huomattavia tilauksia, mutta on voinut toimittaa niitä ainoastaan osaksi Shriron aiheuttamien vaikeuksien vuoksi.

26 Koska rikkomusten keston arvioimiseksi huomioon otettava ajanjakso on, kuten edellä on mainittu, rajoitettava ajanjaksoon tammikuun loppu/helmikuun alku 1976 ja koska komission Audiotronicin viennin vaikutuksia koskevat havainnot koskevat erityisesti myöhempää ajanjaksoa, kanneperusteen tämän osan tutkiminen voidaan rajoittaa Cometin tilanteeseen.

27 Viimeksi mainitun yrityksen osalta komissio on perustanut käsityksensä pääasiallisesti Cometin johtajan Masonin kirjalliseen ilmoitukseen, omien tarkastajiensa Cometiin ja Euro-Electroon tehtyihin käynteihin perustuviin raportteihin sekä Cometin kirjanpitoa koskeviin asiakirjoihin.

28 Komissio on toimittanut Masonin ilmoituksen kantajille 9.10.1978, mutta ainoastaan osaksi. Komissio on kieltäytynyt paljastamasta ilmoituksen relevantteja kohtia vetoamalla niiden luottamuksellisuuteen, mikä ei kuitenkaan ole estänyt Masonia itse lähettämästä kantajille näiden pyynnöstä ilmoituksen täydellistä kopiota.

29 Vaikka kantajat ovat oman huolellisuutensa ansiosta tällä tavalla saaneet tietoonsa Masonin koko ilmoituksen juuri ennen kuulemista, on kuitenkin kiistatonta, etteivät ne ole tunteneet muita edellä mainittuja asiakirjoja tai että ne ovat tunteneet nämä ainoastaan osittain, ennen kuin komissio antoi päätöksensä. Näin ollen niillä ei ole ollut tilaisuutta saada riittävän ajoissa tuotua esille näkökohtiaan näiden asiakirjojen sisällöstä ja merkityksestä eikä valmistella ja tarpeen vaatiessa esittää vastatodisteita. Tästä seuraa, että komissio on toiminut väärin perustaessaan päätöksensä näiden asiakirjojen sisältöön.

30 Koska toteamukset, jotka komissio on perustanut niihin mainittuihin asiakirjoihin, joita kantajat eivät ole voineet saada tietoonsa, koskevat sellaisia olosuhteita, jotka ovat luonteeltaan puhtaasti liitännäisiä suhteessa päätöksen 1 ja 2 artiklassa todettuihin kilpailusääntöjen rikkomisiin, tämä puolustautumisoikeuksien loukkaaminen ei voi vaikuttaa koko päätöksen pätevyyteen. Yhteisöjen tuomioistuin ei kuitenkaan voi ottaa näiden asiakirjojen sisältöä huomioon päätöksen asianmukaisuutta tutkiessaan.

31 Toiseksi, MDF, Pioneer ja Pioneer GB väittävät, etteivät ne ole voineet saada tietoonsa Lontoossa toimivan Mackintosh Consultants Co:n laatimaa raporttia, johon komissio on tukeutunut päätöksen 25 kohdassa Ranskan, Yhdistyneen kuningaskunnan ja Saksan liittotasavallan hifimarkkinoiden määrittelemiseksi. Ne korostavat erityisesti, että sen hifilaitteiden määritelmän tunteminen, johon kyseisen raportin arviot on perustettu, oli välttämätön kantajien puolustukselle

kantajien markkinaosuuksien osalta, sellaisina kuin komissio on ne päätöksessään ilmoittanut.

32 Komissio on väitetiedoksiannossa todennut, että Pioneer-merkkisten tuotteiden markkinaosuus vuonna 1976 oli vähintään 7–10 % Ranskassa ja 8–9 % Yhdistyneessä kuningaskunnassa. MDF ja Pioneer GB ovat riitauttaneet nämä luvut väitetiedoksiantoon antamissaan vastauksissa. Komissio on tämän jälkeen antanut Lontoossa toimivalle Mackintosh Consultants Co:lle toimeksi laatia raportin hifimarkkinoiden markkinoiden volyymistä kyseisissä jäsenvaltioissa. Tämän raportin ja kahden kantajan sen liikevaihdon, joka koskee Pioneer-merkkisiä tuotteita, perusteella komissio on arvioinut Pioneer-merkkisten tuotteiden markkinaosuuden Ranskan hifimarkkinoilla vuonna 1976 11,5 %:ksi ja Ison-Britannian hifimarkkinoilla 10,5 %:ksi.

33 Komissio on kuitenkin päätöksensä 25 kohdassa käyttänyt perusteena niitä lukuja, jotka oli ilmoitettu väitetiedoksiannossa. Se ei näin ollen ole perustanut päätöstään sille markkinoiden volyymille, jollaiseksi se oli raportissa arvioitu. Tätä raporttia on pyydetty ainoastaan niiden komission alkuperäisten arvioiden tarkistamiseksi, jotka kantajat olivat saattaneet kyseenalaisiksi hallinnollisen menettelyn kuluessa. Väitteen tätä osaa ei näin ollen voida hyväksyä.

d) Neuvoa-antavan komitean lausunnon tiedoksi antamatta jättäminen

34 MDF ja Pioneer väittävät, että asetuksen N:o 17 10 artiklan 6 kohtaa, jonka mukaan neuvoa-antavan komitean lausuntoa ei julkisteta, on tulkittava siten, että lausunto on voitava luottamuksellisesti antaa tiedoksi "niille yrityksille, joita asia välittömästi koskee". Mikäli tällaista tulkintaa ei voitaisi hyväksyä, edellä mainittu säännös olisi pätemätön, koska se loukkaisi periaatetta, jonka mukaan puolustautumisoikeuksia on kunnioitettava.

35 Asetuksen N:o 17 10 artiklan 6 kohtaa ei voida tulkita kantajien ehdottamalla tavalla. Kyseisestä artiklasta ilmenee, että neuvoa-antavan komitean lausunto on menettelyn viimeinen vaihe ennen päätöksen antamista ja että lausunto annetaan päätösluonnoksen perusteella. Se, että yrityksille annettaisiin tilaisuus esittää näkemyksensä tästä lausunnosta ja näin ollen päätösluonnoksesta, merkitsisi menettelyn aikaisemman vaiheen uudelleenaloittamista, mikä olisi asetuksessa tarkoitetun järjestelmän vastaista.

36 Lausunnon tiedoksi antamatta jättäminen ei ole sen periaatteen vastaista, jonka mukaan puolustautumisoikeuksia on kunnioitettava. Kuten edellä on todettu, tämä periaate merkitsee sitä, että komission on hallinnollisen menettelyn kuluessa

annettava kyseisille yrityksille tilaisuus tutustua kaikkiin niihin tosiseikkoihin, olosuhteisiin tai asiakirjoihin, joihin se perustaa päätöksensä, jotta yritysten on mahdollista tehokkaalla tavalla esittää näkemyksensä esiin tuotujen tosiseikkojen ja olosuhteiden paikkansapitävyydestä ja merkityksestä sekä niistä asiakirjoista, joita komissio on käyttänyt väitteidensä tukena. Olipa komitean lausunto minkälainen hyvänsä, komissio voi perustaa päätöksensä ainoastaan niihin seikkoihin, joiden osalta yrityksillä on ollut tilaisuus ilmaista kantansa. Näin ollen tätä kanneperustetta ei voida hyväksyä.

B Niiden tosiseikkojen arviointi ja luonnehdinta, joiden perusteella komissio on todennut, että 85 artiklan 1 kohtaa on rikottu

a) Melchersin väitetty kieltäytyminen toimittamasta tuotteita

37 Asiakirja-aineistosta ilmenee, että marraskuussa 1975 siihen ostoryhmittymään kuuluvat liikkeet, jonka johtaja Iffli oli, ovat olleet siinä asemassa, että ne saattoivat tarjota Belgiasta peräisin olevia Pioneer-merkkisiä laitteita hinnoilla, jotka olivat 26–31 % alhaisempia kuin Ranskassa käytetyt hinnat. Löytääkseen vaihtoehtoisen lähteen muun muassa Pioneer-merkkisille tuotteille, Iffli on kääntynyt Saarbrückenissä toimivan Willi Jung-yrityksen johtajan Weberin välityksellä Gruonerin puoleen; Willi Jungista oli tuona aikana tullut Gruonerin sivuliike.

38 Ifflin kanssa Gruonerin pääkonttorissa Rommelshausenissa 12.12.1975 käydyn keskustelun jälkeen tämän yrityksen pääostaja Schreiber on pyytänyt muun muassa Melchersiä 15.12.1975 päivätyllä telexillä toimittamaan hintaluetteloita. Melchers on saattanut hänet yhteyteen paikallisedustajansa kanssa, joka on käynyt Gruonerilla. Näin saatujen tietojen, mukaan lukien viimeisin vuoden 1975 hintaluettelo, perusteella Schreiber on 31.12.1975 lähettänyt Ifflille erityisesti Pioneer-merkkisiä laitteita koskevan tarjouksen hinnoilla, jotka olivat jopa 30 % alhaisemmat kuin MDF:n tuolloin käyttämät hinnat.

39 Iffli on 12. ja 14.1.1976 tehnyt Weberille kaksi tilausta, joiden yhteisarvo oli noin miljoona Saksan markkaa. Weber on välittömästi välittänyt nämä tilaukset Gruonerille, mutta vasta 20.1.1976, eli samana päivänä, kun Weber on vakuuttanut Ifflille, että osa tavaroista oli jo matkalla Rommelshauseniin, Schreiber on tilannut telexillä Melchersiltä Ifflin tilauksia vastaavia tavaroita, mutta ainoastaan noin 550 000 Saksan markan arvosta. Schreiberin selitysten mukaan hän oli välillä keskustellut uudestaan Melchersin paikallisedustajan kanssa ja saanut luettelon uusista hinnoista, joita sovellettaisiin helmikuusta 1976 alkaen.

40 Iffli on 21. ja 22.1.1976 saanut Ranskan viranomaisilta tarvittavat tuontilisenssit. Samoina päivinä Melchers on puolestaan tarkistanut varastonsa suhteessa Gruonerin tilaukseen ja ottanut vakuutusyhtiössä vakuutuksen, jonka mukaan vakuutusyhtiö oli valmis vastaamaan tilauksesta 200 000 Saksan markan määrään asti. Melchers on 23.1.1976 vastauksessaan Schreiberin uuteen telexiin vahvistanut tilauksen ja ilmoittanut sen kuljetusliikkeen nimen, joka aikoi toimittaa tavarat. Melchersin selitysten mukaan tämä vahvistustelex lähetettiin vahingossa.

41 Schreiber on 28.1.1976 lähettänyt Weberille saksankielisen telexin, jossa ilmoitettiin, että Melchersin ostopäällikön kanssa käydystä puhelinkeskustelusta oli ilmennyt seuraavaa:

"Pioneer-Europen pääkonttoriin Antwerpeniin on jo ilmoitettu Pioneer-merkkisten laitteiden tuontilisenssistä. Saksalainen sivuliike on saanut määräyksen olla missään oloissa toimittamatta Jungille. Voimme saada toimituksia ainoastaan, jos sitoudumme olemaan viemättä."

42 Iffli, jolle Weber oli ilmoittanut asiasta, valitti asiasta Weberille ja Gruonerille. Weber on 6.2.1976 päivätyllä telexillä ilmoittanut Gruonerille, että hän pystyi todistamaan, että Melchersin myymiä Pioneer-merkkisiä laitteita oli aikaisemmin tuotu Ranskaan; tuonnin olivat tällöin hoitaneet osaksi brysseliläisen tukkuliikkeen välittäjä ja osaksi EVB-niminen yritys Stuttgartissa. Alkuperäisessä telexissä on Schreiberin käsin kirjoittamia muistiinpanoja, joissa Brysselin kautta kulkevien toimitusten osalta todetaan: "Ei ole itse toimittanut, tiedetään Bremenissä. Mutta ei Saksan kautta, Melchers kieltää sen ehdottomasti". EVB:n suorittamien toimitusten osalta muistiinpanoissa todetaan: "Kyllä, se oli marraskuussa 1975, paljon hankaluuksia, joten varovasti nyt".

43 Gruonerin ja Melchersin hifi-osaston johtajien välillä on pidetty kokous Rommelshausenissa 11.2.1976. Tämän kokouksen osanottajat ovat yhteisöjen tuomioistuimessa kiistäneet sen, että vientiä Ranskaan olisi käsitelty tässä tilaisuudessa.

44 Schreiber on 18.2.1976 päivätyssä telexissä viittaamalla "keskusteluun Melchersin johtajien kanssa" antanut Weberille täsmälleen samanlaisia tietoja kuin ne, jotka sisältyivät 6.2 päivätyn telexin käsin kirjoitettuihin muistiinpanoihin. Edellä mainitussa 18.2 päivätyssä telexissä jatketaan seuraavasti:

"3. Pioneer-merkkisten laitteiden ottaminen mukaan myyntiohjelmaamme kiinnostaa meitä kovasti. Emme voi toimittaa riittäviä määriä, ellei Melchersillä ole takeita siitä, että me toimitamme Saksan vähittäismyyntimarkkinoille toimitettavat laitteet.

4. Kaupallisesta painostuksesta ei voida puhua ja tätä tekijää ei valitettavasti voida muuttaa yön yli. Euroopan myyntien kannalta on ratkaisevan tärkeätä säilyttää hintataso."

45 Muistiossa, joka on päivätty 19.2.1976 ja joka koskee 11.2 Rommelshausenissa pidettyä kokousta, Schreiber on täsmentänyt muun muassa, että "Melchersin kanssa käytyjen keskustelujen jälkeen – – mikään ei estä yhteistyötä".

46 Schreiber on 20.2.1976 lähettänyt Ifflille telexin ilmoittaen, että ne hinnat, joita tälle oli 31.12.1975 tarjottu muun muassa Pioneer-merkkisistä tuotteista, eivät enää olleet voimassa "hintakehityksen takia". Näin ollen Ifflin tilaus on lopullisesti hylätty.

47 Kanteiden kohteena olevassa päätöksessä komissio on tehnyt tästä sen päätelmän, että Ifflin tilauksen täyttämättä jättäminen on perustunut siihen, että Melchers oli vaatinut Gruonerilta takeita siitä, ettei tavaroita vietäisi maasta. Se perustaa käsityksensä paitsi edellä ilmoitettuihin tosiseikkoihin, myös 18.5.1977 tehtyyn kirjalliseen ilmoitukseen, jossa Schreiber vahvistaa niiden tapahtumien olemassaolon, joita hän on kuvaillut Weberille lähettämissään telexeissä, ja ilmoittaa, että Melchersin johtajat olivat Rommelshausenissa pidetyssä kokouksessa toistuvasti ilmoittaneet, että Melchers saattoi toimittaa ainoastaan Saksan erikoismarkkinoille.

48 Melchers puolestaan vakuuttaa, että se, ettei se ole toimittanut Gruonerin tilausta, perustui yksinomaan niihin seikkoihin, että toisaalta Melchersin varastojen tila ei tehnyt mahdolliseksi toimittaa tilattuja tavaroita, ja toisaalta, että tilaus oli ennenaikainen siinä mielessä, että Schreiberin ja paikallisedustajan väliset keskustelut olivat ainoastaan "ensimmäinen yhteydenotto", joka ei tehnyt Melchersille, joka oli tottunut myymään ainoastaan vähittäismyyjille, mahdolliseksi kaupallisten suhteiden luomista Gruonerin kanssa. Melchersin työntekijät ilmoittivat Melchersin mukaan Schreiberille näistä seikoista eivätkä suinkaan minkäänlaisesta kiellosta toimittamasta vientiin tarkoitettuja tavaroita, ennen kuin Schreiber lähetti 28.1.1976 päivätyn telexinsä Weberille.

49 Melchers väittää edelleen, että jos tavaroita ei ole toimitettu sen jälkeen, kun kahden yrityksen välille on Rommelshausenissa 11.2.1976 pidetyssä kokouksessa lopullisesti luotu kaupalliset suhteet, se johtuu siitä, että Gruoner on menettänyt kaiken mielenkiinnon Ifflin kanssa tehdyn sopimuksen täyttämiseen. Schreiber oli itse asiassa huomannut tehneensä laskuvirheen laskiessaan Ifflille 31.12.1975 tarjottuja hintoja. Paikallisedustajan ilmoittamien erilaisten alennusten hän oli

vähentänyt 11 prosenttia Saksan arvonlisäveron mukaisesti, vaikka arvonlisävero ei sisältynyt perusteena oleviin hintoihin.

50 Tältä osin Melchers vetoaa matemaattiseen kaavaan, jonka Schreiber on kirjoittanut käsin muiden kuin Pioneer-merkkisten tuotteiden hintaluetteloon, jonka Melchersin asianajajat olivat löytäneet käydessään Gruonerilla vierailulla, sekä 5.9.1980 tehtyyn kirjalliseen ilmoitukseen, jossa Schreiber myöntää keksineensä Melchersin kieltäytymistä koskevan tarinan peittääkseen tekemänsä laskuvirheen. Schreiber on pääasiallisesti vahvistanut tämän ilmoituksen ollessaan kuultavana todistajana yhteisöjen tuomioistuimessa.

51 Asianosaisten vastakkaisten väitteiden ja Schreiberin ristiriitaisten ilmoitusten vuoksi on tutkittava, voidaanko jommankumman asianosaisen väitteet vahvistaa muita todisteita käyttäen.

52 Komission väitteiden osalta on muistettava, että Schreiberin Weberille 28.1.1976 lähettämässä telexissä ilmoitettiin, että "Pioneer-Europen pääkonttoriin Antwerpeniin on jo ilmoitettu Pioneer-merkkisten laitteiden tuontilisenssistä". On itse asiassa kiistatonta, että MDF on ilmoittanut Pioneerille Ifflille 21. ja 22.1.1976 myönnetyistä lisensseistä ja että Pioneer on välittänyt tämän tiedon Melchersille. Näissä olosuhteissa Schreiberin 5.9.1980 tekemässään ilmoituksessa antama selitys, jonka mukaan Iffli oli ilmoittanut hänelle lisenssien myöntämisestä, ei ole vakuuttava.

53 Tältä osin on myös muistettava ne täsmälliset tiedot, jotka koskivat aikaisempaa vientiä Ranskaan ja jotka Schreiber oli merkinnyt Weberiltä 6.2.1976 tulleeseen telexiin ja jotka hän oli 18.2 välittänyt telexillä Weberille. Näiden tietojen täsmällisyyttä ei ole kiistetty, ja ne voivat olla lähtöisin ainoastaan Melchersin työntekijöiltä.

54 Näin ollen on ilmeistä, että vientiä Ranskaan on käsitelty Schreiberin ja Melchersin työntekijöiden välisissä keskusteluissa, ja näiden työntekijöiden antamien tietojen luonne sallii olettaa, että on ollut olemassa kielto toimittaa tavaroita kyseiseen valtioon.

55 Kantajan väitteen osalta se, että Schreiberin ja paikallisedustajan välisiä keskusteluja on kuvailtu ainoastaan ensimmäiseksi yhteydenotoksi, ei vastaa Schreiberin näiden keskustelujen aikana tekemiä muistiinpanoja. Näissä käsin kirjoitetuissa muistiinpanoissa, joiden sisältöä Schreiber on täsmentänyt yhteisöjen tuomioistuimessa, kuvaillaan yksityiskohtaisella tavalla myynti- ja toimitusehdot, mukaan lukien erilaiset alennukset ja hyvitykset, joita on annettu erikokoisille vähittäis-

myyjille ja jopa ainoalle tukkuliikkeelle, jolle Melchers on aikaisemmin toimittanut tavaroita. On mahdollista että Gruoner on merkittävänä tukkuliikkeenä toivonut hyötyvänsä pitkitetyistä neuvotteluista, mutta on mahdotonta ymmärtää, minkä vuoksi Melchers ei ollut valmis toimittamaan tilattuja tavaroita sellaisilla ehdoilla, jotka sen mukaan olivat tuona aikana tavallisia. Maksuaikaa lukuun ottamatta on lisäksi vaikeata nähdä mitään eroa niiden ehtojen, jotka sisältyivät paikallisedustajan kanssa käytyä viimeistä keskustelua koskeviin käsin kirjoitettuihin muistiinpanoihin, ja niiden ehtojen, jotka puolestaan sisältyivät Rommelshausenin kokousta koskevaan 19.2.1976 laadittuun muistioon, välillä.

56 Ne toimitusvaikeudet, joihin Melchers vetoaa, ovat vahvistettavissa sellaisten muistiinpanojen avulla, jotka Melchersin varastonhoitaja on merkinnyt 20.1.1976 päivättyyn tilaustelexiin. Niistä ilmenee, että tiettyjä tilattuja malleja ei ollut varastossa, että joitakin malleja ei ollut varastossa riittävästi ja että kysymys oli joka tapauksessa hyvin merkittävästä tilauksesta suhteessa varastojen silloiseen tilaan juuri joulumyynnin jälkeen. Koska on kuitenkin kiistatonta, että Melchers saattoi välittömästi toimittaa suuren osan tilatuista tavaroista vaarantamatta todella varastojaan, ja koska Melchers oli lähettänyt Gruonerille telexin, jonka tämä saattoi oikeutetusti katsoa olevan hyväksyminen ilman ehtoja, ei voida ymmärtää sitä, ettei Melchers ole tehnyt minkäänlaista tarjousta osatoimituksista eikä ole ottanut Pioneeriin yhteyttä saadakseen hankittua loput tilatuista tavaroista. Varastojen tilaa ei näin ollen voida hyväksyä riittävänä selityksenä tilauksen täyttämättä jättämiselle.

57 Arvonlisäveroa koskevan väitetyn virheen osalta on totta, että mallien enimmän osan osalta ne alennukset, jotka on ilmoitettu tiettyinä prosenttilukuina Schreiberin käsin kirjoitetuissa muistiinpanoissa, eivät riitä selittämään Schreiberin Ifflille 31.12.1975 tarjoamia alhaisia hintoja, kun taas Melchersin ilmoittamaa kaavaa soveltamalla on mahdollista päästä täsmälleen tarjottuihin hintoihin, jos tietyt näistä prosenttiluvuista lisätään joukkoon. Kuten komissio on korostanut, niissä hintaluetteloissa, jotka olivat Schreiberin laskelmien perusteena, ilmoitettiin selvästi, että hinnat oli merkitty ilman arvonlisäveroa; kaavassa osoitettu menetelmä ei ole se menetelmä, jota on käytettävä 11 %:n suuruisen arvonlisäveron vähentämiseksi, ja väitettyä virhettä ei kuitenkaan joka tapauksessa ole tehty kaiuttimien hintojen osalta. Schreiber ei myöskään yhteisöjen tuomioistuimessa toimitetussa todistajien kuulemisessa ole kyennyt tuomaan esille sitä, miten hän on voinut tehdä tällaisen virheen, eikä ole myöskään kyennyt toisintamaan laskelmiaan tältä osin. Vaikka useimpien Ifflille tarjottujen hintojen tarkka taso jää näin ollen selittämättä, Melchersin tarjoama selitys on hylättävä.

58 Lopuksi on todettava, ettei voida jättää ottamatta huomioon tapahtumien ajallista kulkua tai sitä, että tapahtumat ovat samanaikaisia Yhdistyneestä kuningaskunnasta lähtöisin olevaan rinnakkaistuontiin liittyvien tapahtumien kanssa. Melchers on todellisuudessa kohdellut Gruonerin tilausta täysin normaalilla tavalla siihen saakka, kun Melchersin voidaan kohtuudella olettaa saaneen tietoja lisenssien myöntämisestä Ifflille. Tämä hetki ajoittuu sille viikolle, joka on seurannut Melchersin osallistumista Pioneerin pääkonttorissa Antwerpenissä 19. ja 20.1.1976 pidettyyn kokoukseen. MDF on tässä kokouksessa valittanut rinnakkaistuonnista Ranskaan ja Shriron johtaja on kokouksen jälkeen 28. ja 29.1.1976 päivätyillä kirjeillä pyytänyt merkittävimpiä asiakkaitaan lopettamaan viennin.

59 Lisäksi Schreiberin Weberille 18.2.1976 lähettämällä telexillä vaikuttaa niin sisältönsä kuin päiväyksensä osalta olevan läheinen yhteys 11.2. pidettyyn Rommelshausenin kokoukseen ja Schreiberin 19.2. tekemään tätä kokousta koskevaan muistioon. Näin on myös sen 20.2. päivätyn telexin osalta, jolla Schreiber on lopullisesti peruuttanut tarjouksensa Ifflille. Lopuksi, se ilmeinen kiinnostus kaupallisten suhteiden luomiseen Melchersin kanssa, jonka 18.2. päivätty telex osoittaa, sopii yhteen näiden suhteiden myöhemmän kehityksen kanssa ja riittää selittämään Gruonerin innokkuuden puuttumisen Ifflille tarkoitettujen tavaroiden osalta. Vaikka tämä ajanjakso ei olekaan itsessään ratkaiseva, se tukee kuitenkin komission väitteitä.

60 Edeltävät näkökohdat ovat riittäviä sen päätelmän tekemiseksi, että komissio on oikeudellisesti riittävällä tavalla osoittanut, että Melchers on kieltäytynyt täyttämästä Gruonerin tilausta tavaroiden määränpään vuoksi, ilman että pitäisi ratkaista kysymystä Schreiberin eri lausumien uskottavuudesta tai hänen väitetystä käyttäytymisestään muita merkkejä edustavia hifilaitteita koskevan kaupan osalta, joka kantajien mukaan on ollut samankaltaista kuin käsiteltävänä olevassa asiassa.

b) Toddin lähettämien kirjeiden vaikutukset

61 Pioneer ja Pioneer GB kiistävät kanteiden kohteena olevan päätöksen toteamukset, jotka koskevat niiden kahden kirjeen vaikutuksia, jotka Shriron johtaja Todd on lähettänyt 28.1. ja 29.1.1976 Audiotronicin toimitusjohtajalle ja Cometin pääjohtajalle. Ne väittävät, että näillä kirjeillä on ollut ainoastaan täysin merkityksettömiä vaikutuksia.

62 Tältä osin on ensiksi korostettava, että on kiistatonta, että nämä kirjeet ovat seuranneet MDF:n johtajalta Settonilta tulleita yhä kiirehtivämpiä viestejä; Setton oli jopa tehnyt Audiotronicilta ja Cometilta koeostoja, joiden tulokset hän on

ilmoittanut 19. ja 20.1.1976 Antwerpenissä pidetyssä kokouksessa. Nämä kirjeet sisältävät selviä kehotuksia lopettaa Pioneer-merkkisten laitteiden viennin. Ne on lähetetty kahdelle merkittävimmälle asiakkaalle, jotka yhdessä vastasivat noin 45 %:sta Shrirolta peräisin olevien Pioneer-merkkisten laitteiden myynnistä. Näissä olosuhteissa nämä kaksi kirjettä itsessään ovat todiste MDF:n ja Shriron välisestä yhdenmukaistetusta menettelytavasta, jonka tarkoituksena on ollut rajoittaa kilpailua yhteismarkkinoilla. Ellei MDF:n ja Shriron asemasta kyseisillä markkinoilla muuta johdu, mitä kysymystä käsitellään jäljempänä e alakohdassa, tämä menettely on myös ollut omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Kahden kantajan esittämä väite ei näin ollen koske perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomuksen olemassaoloa, vaan yksinomaan tämän rikkomuksen vaikutusta ja näin ollen sen vakavuutta.

63 Audiotronicin osalta komissio myöntää, ettei tälle yritykselle lähetetyllä kirjeellä ole ollut välittömiä vaikutuksia. Päinvastoin, kanteiden kohteena olevan päätöksen 50 kohdan mukaan Audiotronic on jopa tullut Cometin tilalle toimituksissa Euro-Electrolle Brysseliin siitä lähtien, kun Comet on lopettanut Pioneer-merkkisten laitteiden viennin. Komission mukaan yhdenmukaistetulla menettelyllä on ollut vaikutuksia Audiotroniciin nähden vasta maaliskuusta 1976 alkaen. Koska menettelyllisiä virheitä koskevat väitteet johtavat siihen, että huomioon otettava ajanjakso rajoitetaan ajanjaksoon tammikuun loppu/helmikuun alku 1976, nämä toteamukset eivät ole relevantteja.

64 Cometin osalta komissio pääasiallisesti toteaa päätöksensä 41, 50, 82 ja 98 kohdissa, että kyseinen yritys on vienyt suuria määriä Pioneer-merkkisiä laitteita ennen kuin se oli saanut Toddin kirjeen, mutta että tämä vienti on lakannut kirjeen saamisen jälkeen, kun taas muita merkkejä edustavien tuotteiden vienti on jatkunut.

65 Nämä komission toteamukset perustuvat Cometin johtajan Masonin 3.6.1977 tekemään kirjalliseen ilmoitukseen, omien tarkastajiensa Cometiin ja Euro-Electroon tehtyihin käynteihin perustuviin raportteihin sekä Cometin kirjanpitoa koskeviin asiakirjoihin.

66 Ilmoituksensa 3 kohdassa Mason ilmoittaa, että vuoden 1974 tienoilla Comet on aloittanut pääasiallisesti hifilaitteiden viennin muihin jäsenvaltioihin. Vuoden 1975 joulukuuhun asti kyseiseen vientiin sisältyi ainoastaan pieniä määriä Pioneer-merkkisiä laitteita. Aikavälillä 19.12.1975–16.1.1976, joista jälkimmäinen päivämäärä osoittaa viimeistä toimitusta, Comet on hänen mukaansa myynyt Euro-Electrolle Brysseliin Pioneer-merkkisiä laitteita yhteensä yli 33 000 Englan-

nin punnan arvosta. Ilmoitus vahvistaa näin ollen komission toteamuksia sen ajanjakson osalta, joka seuraa Toddin kirjeen vastaanottamista.

67 Ilmoituksensa 5 kohdassa Mason toteaa:

"Yritys on 30.1.1976 saanut kirjeen, jonka Shriron (UK) Limitedin toimitusjohtaja on osoittanut pääjohtajalle. Yritys oli halukas säilyttämään hyvät suhteet Shriron kanssa ja se halusi myös jatkossa saada tyydyttäviä toimituksia. Shrirolle lähetettiin näin ollen sovitteleva kirje. Tämän kirjeenvaihdon jälkeen asiaa selviteltiin Shriron kanssa, mutta mitään uutta 30.1.1976 päivätyn kirjeen sisällöstä ei ole sanottu – – Vuoden 1976 tammikuusta alkaen olemme saaneet ulkomailta lukuisia Pioneer-merkkisiä laitteita koskevia pyyntöjä, mutta asiakkaillemme asetettujen luottorajoitusten ja käytettävien marginaalien yhteisvaikutusten vuoksi olemme voineet täyttää näitä pyyntöjä ainoastaan vähäisessä määrin, vaikka yritys onkin tehnyt Shriro (UK) Limitedille selväksi, että sen pitäisi voida käydä kauppaa vapaasti yhteisön oikeuden mukaisesti."

68 Kantajat väittävät, että vaikka tässä ilmoituksessa todella vahvistetaan se, ettei suuria määriä Pioneer-merkkisiä laitteita viety Toddin kirjeen vastaanottamisen jälkeen, siinä ilmoitetaan toisaalta, että tämä ei johtunut kyseisestä kirjeestä vaan kaupallisista olosuhteista.

69 Tältä osin on kuitenkin muistettava, että kyseisenä ajanjaksona Comet on vastannut Toddin kirjeeseen, ettei se "tarkoituksellisesti vie Pioneer-merkkisiä tuotteita liikeasiakkaille Yhdistyneen kuningaskunnan ulkopuolelle", mainitsematta sanallakaan, että sen tulisi voida käydä kauppaa vapaasti. Tästä seuraa, että Masonin ilmoituksen viimeinen virke koskee sellaista ajanjaksoa, joka on joka tapauksessa myöhempi kuin "tammikuun loppu/helmikuun alku 1976".

70 Näin ollen on tältä osin todettava, että komissio on voinut perustellusti todeta, että Comet oli vienyt suuria määriä Pioneer-merkkisiä laitteita ennen Toddin kirjeen vastaanottamista, mutta että tämä vienti on lakannut tämän kirjeen vastaanottamisen jälkeen.

c) Yhdenmukaistetut menettelytavat

71 Ottaen huomioon edellä esitetyt näkökohdat, jotka koskevat sitä ajanjaksoa, joka olisi otettava huomioon rikkomusten kestoa arvioitaessa, ei enää ole syytä tutkia tätä kanneperustetta, joka ei koske kyseistä ajanjaksoa.

d) Pioneerin osallisuus yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin

72 Kanteiden kohteena olevassa päätöksessä komissio on todennut, että Pioneer on osallistunut sekä Melchersin ja MDF:n väliseen yhdenmukaistettuun menettelytapaan että MDF:n ja Shriron väliseen yhdenmukaistettuun menettelytapaan. Se perustaa tämän toteamuksen erityisesti Pioneerin yleiseen asemaan suhteessa kansallisiin jälleenmyyjiin, Antwerpenissä 19. ja 20.1.1976 pidetyn kokouksen kulkuun ja lopputulokseen sekä siihen, että Pioneer on välittänyt Melchersille MDF:ltä rinnakkaistuontia koskevia valituksia ja tietoja.

73 Pioneer kiistää tällaisen arvion käyttämisestään. Se väittää, ettei se ole ollut sellaisessa asemassa, että se voisi säädellä Shriron tai Melchersin käyttäytymistä. Antwerpenin kokouksen tarkoituksena ei sen mukaan ollut rinnakkaistuontia koskeva keskustelu. Pioneerin edustajat olivat tässä tilaisuudessa, kuten useissa muissakin tilaisuuksissa, ainoastaan kuunnelleet MDF:n Settonin valituksia ja neuvoneet häntä laskemaan hintoja. Rinnakkaistuontia koskien tietojen välittäminen oli osa tavallista tavaroiden toimittajan ja jälleenmyyjän välistä markkinatilannetta koskevaa tiedonkulkua.

74 Tältä osin on muistettava, että Pioneerin, joka on kokonaan Japanissa olevan emoyhtiön omistuksessa, tarkoituksena on tuoda Pioneer-merkkisiä laitteita Eurooppaan ja organisoida kyseisten laitteiden myynti. Tässä tarkoituksessa se yrittää löytää jälleenmyyjän jokaisessa kyseessä olevassa valtiossa, tarjoaa sille yksinomaisen jakelusopimuksen, jakaa maahantuodut tuotteet kansallisten jälleenmyyjien kesken ja pyrkii yhteensovittamaan myyntipyrkimyksiä muun muassa säännöllisten kokousten avulla.

75 Vaikka tämä toiminta ei välttämättä merkitsekään sitä, että Pioneerillä olisi ratkaiseva vaikutusvalta jokaisen jälleenmyyjän käyttäytymiseen nähden, on kuitenkin niin, että sen keskeisen aseman vuoksi se oli velvollinen noudattamaan erityistä huolellisuutta, jotta vältettäisiin se, että tämänkaltaisella yhdenmukaistamisella suosittaisiin kilpailusääntöjen vastaisia menettelytapoja.

76 Melchersin käyttäytymisen osalta on kiistatonta, että Pioneer on välittänyt tälle jälleenmyyjälle Settonin valitusten lisäksi myös tietoja, jotka koskivat Ifflin Ranskan viranomaisilta saamia tuontilisenssejä. Näissä olosuhteissa tällainen tiedoksianto vaikuttaisi epäsuoralta Melchersille osoitetulta kehotukselta löytää tällaisen tuonnin lähde ja tehdä siitä loppu.

77 Antwerpenin kokouksen osalta ei ole olemassa mitään kirjallista todistetta niitä kirjeitä lukuun ottamatta, jotka Shriron Todd on lähettänyt kahdelle merkittävimmälle asiakkaalle, eivätkä kokouksen osanottajat ole kyenneet täsmentämään kokouksen tarkoitusta yhdenmukaisella tavalla.

78 Todd selittää 28. ja 29.1.1976 päivätyissä kirjeissään kahdelle asiakkaalleen, että hänet on kutsuttu Antwerpeniin tutkimaan ranskalaisen jälleenmyyjän tekemiä valituksia, jotka ovat koskeneet rinnakkaistuontia; hän selittää, kuinka hänet on asetettu vastatusten MDF:n kahden asiakkaan luona tekemien koeostojen tulosten kanssa ja hän valittaa, että näiden vuoksi hänet on asetettu epäedulliseen asemaan Pioneeriin nähden ("have caused my principals to look on me with a certain amount of disfavour"). Vaikka tällaisia sanamuotoja on voitu käyttää, kuten Todd on hallinnollisen menettelyn kuluessa väittänyt, liioittelevalla tavalla vaikutuksen tekemiseksi asiakkaisiin, ne sopivat yhteen muiden sellaisten tekijöiden kanssa, joiden avulla on mahdollista osoittaa, että rinnakkaistuonti oli merkittävä keskustelunaihe kokouksessa.

79 Näin ollen on kiistatonta, että Setton on todella tuonut kokoukseen kolmen sellaisen koeoston tulokset, joita hänen johtamansa yritykset olivat tehneet Shriron brittiläisten asiakkaiden luona, ja että hän on korostanut tarvetta saada rinnakkaistuonti Ranskaan loppumaan. Ei ole lisäksi kiistetty sitä, että Toddin asiakkaillensa lähettämät kirjeet olivat välitön seuraus kyseisestä kokouksesta eikä myöhemmästä yhteydenpidosta Settonin kanssa. Näissä olosuhteissa Pioneerin, joka oli kutsunut kokouksen koolle ja jolla oli siinä puheenjohtajuus, on hyväksyttävä vastuu tällaisesta seurauksesta, ottaen huomioon sen aseman, joka sillä on kansallisiin jälleenmyyjiin nähden siten kuin se on edellä kuvailtu.

80 Näin ollen on todettava, että komissio on perustellusti todennut, että Pioneer on osallistunut kahteen yhdenmukaistettuun menettelytapaan.

e) Kantajien markkinaosuudet ja vaikutus jäsenvaltioiden väliseen kauppaan

81 Päätöksensä 3 kohdassa komissio arvioi, että Pioneerin jälleenmyyjilleen kyseisissä kolmessa jäsenvaltiossa myymien hifituotteiden kokonaisarvo tilivuonna 1975/1976 on ollut noin 735 miljoonaa Belgian frangia. Se toteaa lisäksi 25 kohdassa, että vuonna 1976 Pioneer-merkkisten tuotteiden liikevaihto on ollut 77 miljoonaa Ranskan frangia MDF:n osalta, 7,3 miljoonaa Englannin puntaa Shriron osalta ja 19 miljoonaa Saksan markkaa Melchersin osalta. Kolmen jäsenvaltion hifimarkkinoiden osalta tehdyn arvion perusteella se tulee siihen päätelmän, että Pioneer-merkkisten tuotteiden markkinaosuudet vuonna 1976 olivat vähintään 7–10 % Ranskassa, 8–9 % Yhdistyneessä kuningaskunnassa ja

noin 2 % Saksan liittotasavallassa. Se toteaa päätöksen 75 ja 82 kohdassa, että nämä markkinaosuudet olivat riittävän merkittäviä siinä merkityksessä, että yritysten käyttäytyminen on periaatteessa voinut tuntuvalla tavalla vaikuttaa jäsenvaltioiden väliseen kauppaan.

82 MDF ja Pioneer GB kiistävät näiden laskelmien oikeellisuuden. Komission olisi toisaalta pitänyt sisällyttää ilmoitettuihin liikevaihtoihin muita tuotteita kuin Pioneer-merkkisiä hifilaitteita; toisaalta se on määritellyt hifimarkkinat liian suppealla tavalla. Nämä kaksi kantajaa arvioivat, että heidän markkinaosuutensa vuonna 1976 olivat 3,38 % Ranskassa ja 3,18 % Yhdistyneessä kuningaskunnassa. Ne väittävät, että tällaiset markkinaosuudet eivät riitä siihen, että niiden käyttäytymistä voitaisiin pitää sellaisena, että se perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla olisi tuntuvalla tavalla omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan.

83 On kiistatonta, ettei hifituotteiden käsitteelle ole olemassa yleisesti tunnustettua määritelmää ja että näitä markkinoita koskevat eri tutkimukset, joihin asianosaiset perustavat näkemyksensä, vaihtelevat huomattavasti tältä osin. Vaikuttaa siltä, ettei yksikään näistä tutkimuksista vastaa täydellisesti niitä tuotetyyppejä, joita asianosaiset tarkoittavat ilmoittaessaan kahden yrityksen liikevaihdot. Näiden tosiasiakysymysten, jotka ovat hyvin teknisiä ja vaikeita, tutkiminen voi kuitenkin olla tarpeetonta, jos kantajien ilmoittamat markkinaosuudet ovat riittäviä 85 artiklan 1 kohdan huomioon ottaen.

84 Tältä osin on muistettava, kuten yhteisöjen tuomioistuin on muun muassa asiassa 5/69, Völk v. Vervaecke, 9.7.1969 antamassaan tuomiossa (Kok. 1969, s. 295) todennut, että jotta sopimus vaikuttaisi jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, sen on oltava omiaan objektiivisten oikeudellisten ja tosiasiallisten seikkojen perusteella riittävällä todennäköisyydellä vaikuttamaan tosiasiallisesti tai mahdollisesti jäsenvaltioiden väliseen kauppaan välillisesti tai välittömästi tavalla, joka voisi haitata jäsenvaltioiden välisten yhtenäismarkkinoiden tavoitteiden toteutumista. Samaa kriteeriä on sovellettava niiden yhdenmukaistettujen menettelytapojen osalta, jotka ovat kysymyksessä tässä asiassa.

85 Samassa tuomiossa yhteisöjen tuomioistuin on katsonut, ettei yksinoikeussopimus, johon liittyy ehdoton alueellinen suoja, kuulu 85 artiklassa määrätyn kiellon soveltamisalaan, jos se vaikuttaa markkinoihin ainoastaan merkityksettömällä tavalla siksi, että asianomaisten yritysten asema kyseisten tuotteiden markkinoilla on heikko.

86 Kantajien tilanne tässä asiassa ei ole tällainen. MDF:n ja Pioneer GB:n tuottamat tutkimukset osoittavat, että hifituotteiden markkinat Ranskassa ja Yhdistyneessä kuningaskunnassa ovat erittäin suuret, mutta että ne ovat voimakkaasti jakautuneet useiden merkkien välillä siten, että kantajien ilmoittamat prosenttiluvut ovat suurempia kuin niiden useimpien kilpailijoiden vastaavat luvut. Jos otetaan huomioon ainoastaan maahantuodut merkit, vaikuttaa jopa siltä, että kyseiset kaksi kantajaa ovat suurimpien toimittajien joukossa kyseisillä kaksilla markkinoilla. Näissä olosuhteissa ja ottaen huomioon niiden absoluuttista liikevaihtoa osoittavat luvut ei voida kiistää sitä, etteikö näiden yritysten sellaisella käyttäytymisellä, jolla pyritään jarruttamaan rinnakkaistuontia ja siten eristämään kansallisia markkinoita, voisi olla vaikutusta jäsenvaltioiden väliseen kauppaan sellaisella tavalla, joka voi haitata yhtenäismarkkinoiden toteutumista.

87 Näin ollen on todettava, että komissio on voinut perustellusti todeta, että kantajien käyttäytyminen oli omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan tuntuvasti.

C Kanneperusteet, jotka koskevat niiden olosuhteiden huomioon ottamatta jättämistä, jotka sulkevat pois sakkojen soveltamisen

a) Hätävarjelu ja pakkotila

88 MDF väittää, että jos se on rikkonut kilpailusääntöjä, tämä on ollut perusteltua pakkotilan vuoksi. Tilanne, johon se oli joutunut, oli sellainen, jossa se oli oikeutettu puolustautumaan rinnakkaistuojien taholta tulevaa vilpillistä kilpailua vastaan.

89 Hätävarjelua koskevan väitteen osalta on muistettava, kuten yhteisöjen tuomioistuin on jo asiassa 22/71, Béguelin, 25.11.1971 antamassaan tuomiossa (Kok. 1971, s. 949) ja asiassa 58/80, Dansk Supermarked, 22.1.1981 antamassaan tuomiossa (Kok. 1981, s. 181) todennut, yksinomaan sitä seikkaa, että maahan tuodaan sellaista tavaraa, jota pidetään laillisesti kaupan toisessa jäsenvaltiossa, ei voida pitää sopimattomana liiketoimintana. Muista jäsenvaltioista peräisin oleva rinnakkaistuonti ei näin ollen itsessään voi luoda sellaista tilannetta, jossa olisi tarvetta oikeutettuun puolustautumiseen.

90 Ilman, että olisi tarvetta tutkia pakkotilan mahdollisia seurauksia, tältä osin on riittävää todeta, että kantaja ei ole osoittanut tällaisen tilanteen olemassaoloa. MDF ei ole näyttänyt toteen sitä, että sen olemassaolo olisi ollut uhattuna, eikä

sitä, että sen väitetyt talousvaikeudet olisivat johtuneet rinnakkaistuonnista, eikä varsinkaan sitä, että 85 artiklan 1 kohdan rikkominen oli ainoa keino varmistaa yrityksen toiminnan jatkuminen.

91 Tästä seuraa, että nämä kanneperusteet on hylättävä.

b) Perustamissopimuksen 85 artiklan 3 kohta

92 MDF väittää, että 85 artiklan 3 kohdan mukaisen poikkeuksen aineelliset edellytykset ovat täyttyneet ja että se olisi näin ollen voinut saada hyväkseen poikkeuksen ilmoituksen kautta. Se ei näin ollen ole loukannut yhtä perustamissopimuksen päätavoitteista vaan ainoastaan muotosääntöä, eli se on laiminlyönyt ilmoitusvelvoitteen täyttämisen ja muodollisen poikkeuksen hankkimisen.

93 Tätä väitettä ei voida hyväksyä. Ilmoitus ei ole yrityksille asetettu muodollisuus, vaan välttämätön edellytys tiettyjen etujen saamiselle. Asetuksen N:o 17 15 artiklan 5 kohdan a alakohdan mukaan sakkoa ei voida määrätä toimista, jotka suoritetaan komissiolle tehdyn ilmoituksen jälkeen, jos toimet kuuluvat ilmoituksessa kuvatun toiminnan piiriin. Tämä niille yrityksille tuleva etu, jotka ovat ilmoittaneet sopimuksen tai yhdenmukaistetun menettelytavan, on vastine sille riskille, joka yritykselle aiheutuu siitä, että se itse tuo komission tietoon sopimuksen tai yhdenmukaistetun menettelytavan. Tämä yritys nimittäin alistaa itsensä paitsi sille riskille, että sopimuksen tai yhdenmukaistetun menettelytavan todetaan rikkovan 85 artiklan 1 kohtaa ja ettei kyseisen artiklan 3 kohdan soveltamiseen suostuta, myös sille riskille, että yritykselle määrätään sakkoa sen ennen ilmoitusta suorittamista toimista. Sitäkin suuremmalla syyllä yritys, joka ei ole halunnut ottaa tätä riskiä ja jolle on määrätty sakko kilpailusääntöjen rikkomisesta, jota se ei ole ilmoittanut, ei voi vedota siihen hypoteettiseen mahdollisuuteen, että ilmoituksen johdosta olisi myönnetty poikkeuslupa.

c) Melchersin käyttäytymisen sen komissiolle ilmoittamiensa sopimusvelvoitteiden mukaisuus

94 Melchers katsoo, että sille määrätty sakko rikkoo asetuksen N:o 17 15 artiklan 5 kohdan a alakohtaa sillä perusteella, että se on rangaistus sellaisesta käyttäytymisestä, joka on Melchersin Pioneerin kanssa tekemän sen jälleenmyyntisopimuksen mukaista, joka on ilmoitettu komissiolle. Melchers ei olisi voinut toimittaa Gruonerin tilaamia tavaroita rikkomatta tähän sopimukseen sisältyvää velvoitetta valvoa sitä, että Saksan markkinoille toimitetaan riittävästi tavaraa.

95 Tämän väitteen hylkäämiseksi riittää, että viitataan yhteisöjen tuomioistuimen edellä kohdassa B-a) esitettyyn arvioon, joka koskee Melchersin varastojen tilaa tuona aikana, sekä sitä, ettei Melchers ole omalta osaltaan millään tavoin yrittänyt saada tarvittavia tavaroita.

d) Yrityksen omistajien ohjeiden puuttuminen

96 Melchersin mukaan yritykselle voidaan määrätä sakkoa ainoastaan, jos on todettu, että rikkomus on laskettavissa yrityksen itsensä syyksi, eli tässä yksittäistapauksessa Melchersin henkilökohtaisesti vastuunalaisten yhtiömiesten syyksi. Melchers on väittänyt, että komissio ei ole osoittanut, että yhtiömiehet olivat aikoneet syyllistyä väitettyyn rikkomukseen tai että he olivat toimineet tuottamuksellisesti.

97 Tältä osin on korostettava, että asetuksen N:o 17 15 artiklan 1 ja 2 kohdassa annetaan komissiolle oikeus määrätä yrityksille tai yritysten yhteenliittymille sakkoa, jo "ne tahallaan tai tuottamuksesta" ovat syyllistyneet rikkomuksiin. Tämän säännöksen soveltaminen ei edellytä sitä, että yhtiömiehet tai ylimmät johtajat ovat syyllistyneet kilpailusääntöjen rikkomiseen, tai edes sitä, että he ovat olleet siitä tietoisia; riittävää on se, että rikkomukseen on syyllistynyt sellainen henkilö, jolla on oikeus toimia yrityksen lukuun.

98 Kantaja ei ole osoittanut, että Melchersin hifiosaston johtajat olisivat ylittäneet ne valtuudet, jotka yhtiömiehet ovat heille antaneet palkkaamalla heidät näihin tehtäviin. Paikallisedustajan osalta kantaja on jopa väittänyt, että paikallisedustaja on suhteissaan Gruonerin kanssa toiminut aina mainittujen johtajien suorien ohjeiden mukaan. Tämä kanneperuste on näin ollen hylättävä.

e) Komission mahdollinen osavastuu käsiteltävinä olevissa asioissa

99 Melchers väittää, että komissio on perustamissopimuksen 115 artiklan perusteella valtuuttanut Ranskan tasavallan sulkemaan yhteisökohtelun ulkopuolelle tietyt Japanista peräisin olevat hifituotteet, jotka on muissa jäsenvaltioissa laskettu vapaasti liikkeelle. Tämä seikka on sen mukaan sellainen arviointitekijä, jolla voidaan perustella sakon peruuttaminen tai ainakin sen merkittävä vähentäminen.

100 Komissio toteaa tältä osin oikeutetusti, että viranomaisten mahdollisesti asettamat rajoitukset eivät voi olla perusteena sille, että yksityiset oikeussubjektit panevat täytäntöön sellaisia yhdenmukaisia menettelytapoja, joiden tarkoituksena on rajoittaa kilpailua. Tämä kanneperuste on näin ollen hylättävä.

D Sakkojen suuruutta koskevat kanneperusteet

a) Sakkojen yleinen taso

101 Kantajat väittävät, että komissio on sakkojen suuruutta määrätessään jättänyt ottamatta huomioon asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan viimeisen alakohdan, jonka sanamuodon mukaan rikkomuksen vakavuuden lisäksi on otettava huomioon sen kesto. Kantajien mukaan komissio ei ole perustanut sakon suuruutta koskevaa päätöstään kantajien käyttäytymisen vakavuuteen eikä sen kestoon. Ne väittävät, että komissio on käyttänyt näitä asioita hyväkseen aloittaakseen sellaisen uuden politiikan, jonka mukaan tietyistä yhteisön oikeuden rikkomuksista määrättävien sakkojen yleistä tasoa nostetaan, ilman, että tätä politiikan muutosta olisi perusteltu kyseisten rikkomusten luonteella tai asioihin liittyvillä erityisillä olosuhteilla. Näin suurten sakkojen määrääminen käsiteltävinä olevissa asioissa johtui ainoastaan siitä, että asiat saatettiin komission käsiteltäviksi silloin, kun se oli muuttamassa politiikkaansa, mikä ei ole ainoastaan asetuksen säännösten vastaista vaan johtaa todellisuudessa mielivaltaan.

102 Kantajien mukaan näin kuvailtu menetelmä on lisäksi ilmeisen syrjivä. Käsiteltävinä olevien asioiden tosiseikat ovat niiden mukaan tulleet ilmi samaan aikaan kuin muihin sellaisiin menettelyihin liittyvät tosiseikat, joissa komissio on antanut päätöksen ennen käsiteltävänä olevan päätöksen antamista ja joissa se on soveltanut selvästi pienempiä sakkoja.

103 Komissio myöntää, että käsiteltävänä olevat asiat ovat ensimmäiset, joissa se on soveltanut aiempaa huomattavasti korkeampaa sakkojen tasoa. Ennen kanteiden kohteena olevan päätöksen antamista se ei olisi vakavistakaan rikkomuksista määrännyt sakkoja, jotka ylittävät 2 % yritysten kokonaisliikevaihdosta. Käsiteltävinä olevissa asioissa sakot ovat pääasiallisesti 2–4 % liikevaihdosta.

104 Tällainen sakkojen taso on komission mukaan kuitenkin täysin perusteltavissa rikkomusten luonteella. Kahden vuosikymmenen yhteisen kilpailupolitiikan jälkeen tuntuva sakkojen tason nostaminen on sen mukaan toteutettava ainakin sellaisten rikkomustyyppien kuten vienti- ja tuontikieltojen osalta, jotka on määritelty kauan sitten ja jotka asianomaiset tuntevat. Nämä ovat komission mukaan itse asiassa kaikkein vakavimpia rikkomuksia sen vuoksi, että niillä evätään kuluttajilta kaikki se hyöty, joka seuraa tariffirajoitusten ja määrällisten rajoitusten poistamisesta; niillä estetään jäsenvaltioiden talouksien lähentymistä ja jätetään jälleen- ja vähittäismyyjät alistettuun asemaan tuottajiin nähden. Kovemmat sakot ovat erityisesti tarpeen sen vuoksi, että, kuten tässä yksittäistapauksessa

sa, rikkomuksen pääasiallisena tavoitteena on pitää yllä korkeampaa hintatasoa kuluttajiin nähden. Komissio ilmoittaa, että useat yritykset jatkavat sellaista käyttäytymistä, jonka ne tietävät olevan yhteisön oikeuden vastaista, koska se hyöty, jonka ne saavat laittomasta käyttäytymisestään, on suurempi kuin tähän saakka määrättyjen sakkojen suuruus. Tällaisia asenteita voidaan tukahduttaa ainoastaan käyttämällä kovempia sakkoja kuin aikaisemmin.

105 Tältä osin on muistettava, että komission valta määrätä sakkoja sellaisille yrityksille, jotka tahallaan tai tuottamuksesta rikkovat perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa tai 86 artiklaa, on yksi niistä komissiolle annetuista keinoista, joiden avulla sen on mahdollista täyttää sille yhteisön oikeudessa annettu valvontatehtävä. Tähän tehtävään kuuluu ilman muuta velvollisuus selvittää yksittäisiä kilpailusääntöjen rikkomisia ja määrätä niistä seuraamuksia, mutta siihen kuuluu myös velvollisuus harjoittaa sellaista yleistä politiikkaa, jolla pyritään kilpailuasioiden osalta noudattamaan perustamissopimuksessa vahvistettuja periaatteita ja ohjaamaan yritysten käyttäytymistä näiden periaatteiden mukaisesti.

106 Tästä seuraa, että kun komissio arvioi kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuutta sakon suuruuden määrittämistä varten, sen on otettava huomioon kyseisen tapauksen erityisolosuhteiden lisäksi se asiayhteys, johon kilpailusääntöjen rikkominen sijoittuu, ja huolehdittava siitä, että sen toiminnalla on varoittava vaikutus erityisesti sellaisten kilpailusääntöjen rikkomisten osalta, jotka ovat erityisen haitallisia yhteisön tavoitteiden toteuttamisen kannalta.

107 Tästä näkökulmasta katsoen komissio on oikeutetusti luonnehtinut erittäin vakaviksi teoiksi sellaiset vienti- ja tuontikiellot, joiden tarkoituksena on keinotekoisesti ylläpitää eri jäsenvaltioiden markkinoiden välisiä hintaeroja. Tällaiset kiellot vaarantavat yhteisön sisäisen kaupan vapauden, joka on yksi perustamissopimuksen perusperiaatteista, ja ne estävät yhden perustamissopimuksen tavoitteen eli yhtenäismarkkinoiden luomisen toteutumisen.

108 Komission on myös saanut ottaa huomioon sen, että vaikka tällaiset menettelytavat on säädetty lainvastaisiksi jo yhteisön kilpailupolitiikan alussa, ne ovat vielä suhteellisen yleisiä sen vuoksi, että tietyt yritykset voivat saada niiden avulla hyötyä, ja komissio on perustellusti katsonut, että sakkojen tasoa oli syytä nostaa niiden varoittavan vaikutuksen lisäämiseksi.

109 Samoista syistä se, että komissio on aikaisemmin soveltanut tietyntasoisia sakkoja tietynlaisiin rikkomuksiin, ei voi merkitä sitä, etteikö se voisi nostaa tätä sakkojen tasoa asetuksessa N:o 17 ilmoitetuissa rajoissa, jos tämä on tarpeen yhteisön kilpailupolitiikan toteuttamiseksi. Yhteisön kilpailusääntöjen tehokas soveltaminen

edellyttää päinvastoin sitä, että komissio voi milloin tahansa mukauttaa sakkojen tasoa tämän politiikan tarpeita vastaavaksi.

110 Näin ollen tämä kanneperuste on hylättävä.

b) Väitetty tahallisuuden puuttuminen Pioneerin osalta

111 Pioneer väittää, ettei se ole toiminut tahallaan sillä perusteella, ettei se ole voinut tietää, että sen käyttäytyminen oli lainvastaista.

112 Edellä kohdassa B-d) suoritetun Pioneerin käyttäytymistä koskevien todisteiden harkinnan perusteella on todettava, että kyseisen yrityksen on täytynyt olla täysin tietoinen siitä, että tällainen käyttäytyminen oli omiaan lisäämään kilpailun rajoituksia. Tämä tieto riittää siihen, että yrityksen voidaan katsoa toimineen tahallaan. Tämä väite on näin ollen hylättävä.

c) Liikevaihdon käyttäminen sakkojen laskentaperusteena

113 Melchers väittää, että on lainvastaista määrätä sakkoja suhteessa yritysten liikevaihtoon, kuten komissio on tehnyt käsiteltävinä olevissa asioissa. Melchersin mukaan liikevaihto ei todellisuudessa ilmaise mitään yrityksen kannattavuudesta tai sen kyvystä maksaa sakkoa.

114 Melchers, MDF ja Pioneer väittävät joka tapauksessa, ettei sakon suuruutta voida laskea, kuten komissio on tehnyt tässä yksittäistapauksessa, käyttäen perusteena yrityksen kokonaisliikevaihtoa, koska rikkomuksen kohteena olevat tavarat muodostivat ainoastaan osan liikevaihdosta.

115 Pioneer tekee tällä perusteella sen päätelmän, että sille määrättyä sakkoa on alennettava, koska se liikevaihto, jota komissio on käyttänyt laskentaperusteena, koski myös sen hifilaitteiden myyntiä sellaisissa maissa, joita kilpailusääntöjen rikkominen ei koske.

116 Melchersin mukaan komission olisi ollut otettava huomioon se seikka, että ainoastaan noin 10 % Melchersin liikevaihdosta koski hifituotteita, kun taas muiden kantajien osalta nämä tuotteet muodostivat liikevaihdon kokonaisuudessaan. Melchers lisää, että kun asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdassa säädetään, että määrättävien sakkojen suuruus on enimmillään 10 % liikevaihdosta, siinä tarkoitetaan liikevaihtoa sillä sektorilla, jolla rikkomus on tehty. Koska komissio ei ole noudattanut tätä laskutapaa, Melchersille määrätty sakko on

suuruudeltaan 18 % sen hifimarkkinoita koskevasta liikevaihdosta ja se ylittää näin ollen edellä mainitussa säännöksessä säädetyn rajan.

117 Komissio puolestaan esittää, että ainoastaan yrityksen kokonaisliikevaihto on sellainen mittari, joka on käytettävissä sen sakon suuruuden määräämisessä, jonka yritys voi enintään maksaa. Tästä syystä asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdassa säädetty raja on sen mukaan ymmärrettävä siten, että siinä viitataan juuri kokonaisliikevaihtoon. Komission mukaan on myös kaikissa muissa tapauksissa, joissa sakon suuruuden määräämiseksi on otettava huomioon liikevaihto, nimenomaan kokonaisliikevaihto on merkitsevä, eikä se liikevaihto, joka on seurausta niistä liiketoimista, joita rikkominen koskee. Se korostaa kuitenkin, että sen vuoksi, että sakkoa määrätessä on olemassa lukuisia kriteereitä, joita ei voida määritellä määrällisesti, yksikään yleisesti sovellettava matemaattinen kaava ei ole mahdollinen.

118 Asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan mukaan komissio voi määrätä sakon, joka on vähintään 1 000 ja enintään 1 000 000 laskentayksikköä taikka tätä suurempi mutta kuitenkin enintään 10 prosenttia kunkin rikkomukseen osallisen yrityksen edellisen tilikauden liikevaihdosta. Kyseisessä säännöksessä säädetään, että määrättäessä sakon suuruutta näiden rajojen sisällä on otettava huomioon rikkomuksen vakavuus ja sen kesto.

119 Ainoa nimenomainen viittaus yrityksen liikevaihtoon koskee näin ollen sellaisen sakon ylärajaa, joka on suurempi kuin miljoona laskentayksikköä. Tässä tapauksessa tämän rajan tarkoituksena on estää se, että sakot olisivat suhteettomia yrityksen kokoon nähden, ja koska ainoastaan kokonaisliikevaihto on ainoa todellinen mittari, jonka avulla on mahdollista saada likimääräistä tietoa yrityksen koosta, tämä prosenttiluku on, kuten komissio on väittänyt, ymmärrettävä siten, että siinä viitataan kokonaisliikevaihtoon. Tästä seuraa, ettei komissio ole ylittänyt asetuksen 15 artiklassa mainittua rajaa.

120 Rikkomuksen vakavuuden arvioimiseksi on otettava huomioon suuri joukko sellaisia tekijöitä, joiden luonne ja merkitys vaihtelevat kyseisen kilpailusääntöjen rikkomisen laadun ja siihen liittyvien erityisten olosuhteiden mukaan. Näitä tekijöitä voi tapauksesta riippuen olla kilpailusääntöjen rikkomisen kohteena olevien tavaroiden volyymi ja arvo, yrityksen koko ja taloudellinen valta ja siten myös se vaikutusvalta, jota yritys on voinut käyttää markkinoilla.

121 Tästä seuraa, että toisaalta on sakon määräämiseksi sallittua ottaa huomioon yhtä hyvin yrityksen kokonaisliikevaihto, joka kertoo – vaikkakin vain likimääräisesti ja epätäydellisesti – jotain yrityksen koosta ja sen taloudellisesta vallasta, sekä se

osa liikevaihdosta, joka tulee kilpailusääntöjen rikkomisen kohteena olevista tavaroista ja joka näin ollen on omiaan osoittamaan rikkomisen laajuutta. Tästä seuraa toisaalta, ettei kummallekaan näistä luvuista pidä antaa sellaista merkitystä, joka olisi suhteeton muihin arviointiperusteisiin nähden, ja että sopivan sakon määrääminen ei näin ollen voi olla pelkän kokonaisliikevaihtoon perustuvan laskelman tulos. Näin on erityisesti silloin, kun kyseiset tavarat muodostavat ainoastaan vähäisen osan kokonaisliikevaihdosta. Yhteisöjen tuomioistuimen on otettava nämä seikat huomioon arvioidessaan täyttä toimivaltaansa käyttäen kyseisten rikkomisten vakavuutta.

122 Jos määrättävien sakkojen suhteiden määrittelemiseksi on nojauduttava useiden samaan kilpailusääntöjen rikkomiseen syyllistyneiden yritysten liikevaihtoon, huomioon otettava ajanjakso on rajoitettava siten, että käytettävät luvut ovat mahdollisimman vertailukelpoisia. MDF:n ja Pioneerin tältä osin esittämät väitteet eivät näin ollen omiaan vaikuttamaan merkittävällä tavalla yhteisöjen tuomioistuimen suorittamaan arvioon. Näin ollen näitä väitteitä ei ole tutkittava yksityiskohtaisesti.

d) Yhdenmukaistettujen menettelytapojen kesto

123 MDF:n ja Pioneerin mukaan yhdenmukaistetut menettelytavat ovat voineet alkaa vasta 19. ja 20.1.1976, eli Antwerpenin kokouksen aikana. Pioneer ja Melchers huomauttavat, että MDF:n, Pioneerin ja Melchersin välinen yhdenmukaistettu menettelytapa on toteutettu 27.1.1976, jolloin Melchersin työntekijät ilmoittivat Schreiberille, ettei tavaroita toimitettaisi. Kantajat väittävät lopuksi, ettei ole olemassa mitään todisteita siitä, että MDF:n, Pioneerin ja Shriron välinen yhdenmukainen menettelytapa olisi kestänyt kaksi vuotta. Koska rikkomuksen kesto on yksi niistä tekijöistä, jotka on otettava huomioon sakkoa määrätessä, niiden mukaan olisi tällä perusteella syytä vähentää sakkoja huomattavasti.

124 Sen jälkeen, kun todettujen rikkomusten kesto on rajoitettu ajanjaksoon tammikuun loppu/helmikuun alku 1976, ja ottaen huomioon toteamukset, jotka koskevat Melchersin kieltäytymistä toimittaa tavaroita, ei näihin väitteisiin enää ole otettava kantaa. Yhteisöjen tuomioistuimen toteama yhdenmukaistettujen menettelytapojen kesto kuuluu siihen kokonaisarvioon, jonka se tekee täyttä toimivaltaansa käyttäen.

e) Yhteisen sakon määrääminen kahdesta yhdenmukaistetusta menettelytavasta

125 MDF:n mukaan on syytä uskoa, että komissio on katsonut, että ne kaksi yhdenmukaistettua menettelytapaa, joihin MDF on osallistunut, muodostivat kaksi erillistä rikkomusta. Yhdistämällä molemmista rikkomuksista erikseen lasketut sakot yhdeksi sakoksi komissio on sen mukaan loukannut yleistä periaatetta, joka koskee rikkomusten konkurrenssia.

126 Pioneer väittää puolestaan, että komissio on loukannut sen puolustautumisoikeuksia määräämällä sille yhteisen sakon kahdesta rikkomuksesta. Ilman erillistä sakkoa jokaisesta rikkomuksesta ei ole mahdollista selvittää sitä, kuinka komissio on arvioinut kunkin rikkomuksen vakavuuden ja sitä, ovatko kutakin rikkomusta arvioitaessa sovelletut kriteerit olleet riittäviä.

127 Tältä osin on riittävää todeta, että komissio väittää, että se on katsonut, että MDF:n ja Pioneerin tapauksissa oli kysymys yhdestä rikkomuksesta ja että se on näin ollen määrännyt kummallekin yritykselle yhtenäisen sakon. Mikään ei itse asiassa viittaa siihen, ettei komissio olisi noudattanut tätä menettelyä, joka tässä yksittäistapauksessa on perusteltu sillä, että MDF ja Pioneer ovat osallistuneet kahteen yhdenmukaistettuun menettelytapaan, joiden kummankin tarkoituksena on ollut estää samalta tuottajalta peräisin olevien tuotteiden rinnakkaistuonnin tiettyyn maahan. Nämä väitteet on näin ollen hylättävä ilman, että olisi syytä ottaa kantaa sellaisten yhteisön oikeuden periaatteiden olemassaoloon, jotka koskevat useiden erillisten rikkomusten perusteella määrättyjen sakkojen yhdistämistä.

E Päätelmät

Kumoamisvaatimus

128 Kuten edellä kohdassa A-b) on todettu, rikkomusten kestoa koskevat toteamukset on rajoitettava koskemaan ajanjaksoa tammikuun loppu/helmikuun alku 1976. Näin ollen päätös on kumottava niiltä osin kuin siinä todetaan, että rikkomukset ylittävät tämän ajanjakson. Muilta osin kanne on hylättävä.

Sakkojen alentamista koskeva vaatimus

129 Sakkojen suuruuden määrittämiseksi on otettava huomioon näin todettu kilpailusääntöjen rikkomisten kesto ja kaikki sellaiset tekijät, jotka voivat vaikuttaa niiden vakavuuden arviointiin, kuten kunkin yrityksen käyttäytyminen, kunkin yrityksen osuus yhdenmukaistettujen menettelytapojen luomisessa, se hyöty, jonka ne ovat saaneet näistä menettelytavoista, yritysten koko, kyseisten tavaroiden arvo sekä se vaara, joka tällaisista kilpailusääntöjen rikkomisista aiheutuu yhteisön tavoitteiden toteuttamiselle.

130 Suhteessa niihin arviointiperusteisiin, joihin komissio on nojautunut määrittäessään sakkojen suuruutta, on otettava erityisesti huomioon kaikkien kyseisten yritysten osalta rikkomusten lyhyempi kesto, joka seuraa kanteiden kohteena olevan päätöksen osittaisesta kumoamisesta, sekä edellä kohdassa D-d) ilmoitetut näkökohdat, jotka koskevat yritysten kokonaisliikevaihtojen ja niiden muiden tekijöiden välisiä suhteita, jotka on otettava huomioon rikkomusten vakavuuden arvioimiseksi.

131 Kaikkien näiden näkökohtien perusteella ja ottaen huomioon kunkin yrityksen omat erityisolosuhteet, sakot on määritettävä seuraavalla tavalla.

132 Pioneerin osalta on otettava huomioon erityisesti se keskeinen asema, joka tällä yrityksellä on kyseisten tuotteiden jakeluverkostossa ja jonka avulla sen on mahdollista esiintyä välittäjän osassa käyttäen huomattavaa vaikutusvaltaa kansallisten jälleenmyyjien käyttäytymiseen nähden. Tälle yritykselle määrätään sakkoa 2 000 000 laskentayksikköä tai 80 679 000 Belgian frangia.

133 MDF:lle, joka oli kahden sellaisen yhdenmukaistetun menettelytavan alullepanija, joista kyseinen yritys on hyötynyt olennaisesti, määrätään sakkoa 600 000 laskentayksikköä tai 3 488 892 Ranskan frangia.

134 Kanteiden kohteena olevan päätöksen osittaisen kumoamisen jälkeen ei niiden kahden yhdenmukaistetun menettelyn kestossa, joihin Melchers ja Shriro (nykyinen Pioneer GB) ovat osallistuneet, ole eroa. Näille kahdelle yritykselle määrättävien sakkojen välisen suhteen toteamiseksi on näin ollen otettava huomioon erityisesti se seikka, että Shriro oli toimintansa harjoittamisessa täysin riippuvainen Pioneerista, kun taas Melchers olisi helpommin voinut puolustautua sitä vastaan kohdistettua painostusta vastaan sen toiminnan monipuolisuuden vuoksi, josta Pioneer-merkkisten tuotteiden myynti oli ainoastaan pieni osa. Ottaen huomioon myös kaikki muut näihin asioihin liittyvät olosuhteet, on Melchersille

määrättävä sakkoa 400 000 laskentayksikköä tai 992 184 Saksan markkaa ja Pioneer GB:lle 200 000 laskentayksikköä tai 129 950 Englannin puntaa.

135 Ottaen huomioon edellä päätetyn sakkojen vähennyksen ja sen seikan, että kanteiden kohteena olevan päätöksen päivämäärän jälkeen yritykset ovat voineet käyttää kyseisiä summia ilman, että niiden olisi pitänyt asettaa vakuutta tai maksaa korkoa, MDF:n ja Melchersin väitteet siitä, että sakoista aiheutuisi niille maksuvaikeuksia, on hylättävä. Sama koskee MDF:n pyyntöä, joka koski sitä, että sen sallittaisiin maksaa sakko useissa erissä. Komission asiana on tarpeen vaatiessa ja yritysten kulloisenkin taloudellisen tilanteen huomioon ottaen päättää, onko aihetta myöntää maksulykkäyksiä tai sallia sakkojen maksaminen maksuerissä.

Oikeudenkäyntikulut

136 Yhteisöjen tuomioistuimen työjärjestyksen 69 artiklan 2 kohdan mukaan asianosainen, joka häviää asian, velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut. Saman artiklan 3 kohdan mukaan yhteisöjen tuomioistuin voi kuitenkin määrätä oikeudenkäyntikulut jaettaviksi asianosaisten kesken tai määrätä, että kukin vastaa omista kuluistaan, jos asiassa osa vaatimuksista ratkaistaan toisen asianosaisen ja osa toisen asianosaisen hyväksi tai jos siihen muutoin on erityisiä syitä.

137 Koska kukin asianosainen on hävinnyt osan kannekohdista, kukin asianosainen määrätään vastaamaan omista kuluistaan.

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN

on antanut seuraavan tuomiolauselman:

1) Perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamisesta (IV/29.595 – Pioneer-merkkiset hifilaitteet) 14.12.1979 tehty komission päätös 80/265 kumotaan niiltä osin kuin yhdenmukaistettujen menettelytapojen on todettu ylittäneen ajanjakson tammikuun loppu/helmikuun alku 1976.

2) **Kantajille määrätään seuraavat sakot:**

- **MDF:lle (100/80) 600 000 laskentayksikköä tai 3 488 892 Ranskan frangia,**
- **Melchersille (101/80) 400 000 laskentayksikköä tai 992 184 Saksan markkaa,**
- **Pioneerille (102/80) 2 000 000 laskentayksikköä tai 80 679 000 Belgian frangia,**
- **Pioneer GB:lle (103/80) 200 000 laskentayksikköä tai 129 950 Englannin puntaa.**

3) **Kanteet hylätään muilta osin.**

4) **Kukin asianosainen vastaa omista oikeudenkäyntikuluistaan.**

Mertens de Wilmars Pescatore O'Keeffe Everling

Bosco Koopmans Due Bahlmann Galmot

Julistettiin Luxemburgissa 7 päivänä kesäkuuta 1983.

P. Heim
kirjaaja

J. Mertens de Wilmars
presidentti